

Alt Kıtada İngiliz Hakimiyeti, Edebi Akımlar Ve Fesadat Dönemi Yazarlarından Kudretullah Şahab

British Rule in the Subcontinent, Literary Movements, and the Authors of the Partition Period: Qudrat Ullah Shahab

Hatice GÖRGÜN¹

¹ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: H.G. 0000-0003-2347-1959

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Hatice Görgün (Arş. Gör. Dr.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E posta: hatice.gorgun@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 02.08.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:
31.08.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:
01.09.2023

Kabul/Accepted: 10.09.2023

Atıf/Citation: Gorgun, Hatice. "Alt Kıtada İngiliz Hakimiyeti, Edebi Akımlar Ve Fesadat Dönemi Yazarlarından Kudretullah Şahab." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 43 (2023), 173-185.
<https://doi.org/10.26650/jos.1336413>

ÖZ

İngilizlerin Hint alt kıtasına hâkim olmalarıyla birlikte XIX. yüzyıldan itibaren sosyal ve siyasi olayların hızlı gelişimi sebebiyle roman ve öykü gibi türler Urdu edebiyatında fazla yer almamaktaydı. O dönemlerde halk kitlelerini harekete geçirebilmede şiirin büyük etkisi bulunmaktaydı ve Urdu edebiyatında şiir ağırlıklı bir eğilim mevcuttu. Ancak bu çalışmanın esasını teşkil eden Urdu edebiyatının önemli yazarlarından Kudretullah Şahab'ın yaşadığı XX. yüzyıla gelindiğinde bu yüzyılda şiir türünün yanında öykü ve romanın da revaç kazandığı görülmektedir. Nesir türü bu dönemde her ne kadar Batılı edebiyatçılardan geçmiş olsa da yazarlar eserlerinde kendi bölgelerine özgü hikâyeleri ele almışlardır. Halk kendi yaşamlarını bu eserlerde buldukları edebiyatta nesir türü de yerini sağlamlaştırmış oldu. 1917-1986 yılları arasında yaşamış olan Kudretullah Şahab, dönem itibarıyla Pakistan ve Hindistan'ın bölünmesine şahit olmuş, bu dönemdeki acılı yaşam hikâyelerini öykülerine en iyi şekilde yansıtmayı başarmıştır. Bu çalışmada da Fesadat dönemini yaşamış olan Hint alt kıtasının önemli yazarlarından olan ve özellikle de *Şahabname* isimli otobiyografisi ile meşhur Kudretullah Şahab'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda yazardan bahsetmeden önce yaşamış olduğu dönemde alt kıtanın durumuna ve nesir türündeki edebi hareketlere de değinmek yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Hakimiyeti, Urdu Edebiyatı, Kudretullah Şahab

ABSTRACT

Due to the rapid development of events since the 19th century alongside the British rule of the Indian subcontinent, genres such as novels and short stories were left out of Urdu literature. At that time, poetry had a great influence on mobilizing the masses, and a poetry-oriented trend had occurred in Urdu literature. However, at the beginning of the 20th century when Qudrat Ullah Shahab lived, an important Urdu literature writer and subject of the article, stories and novels are seen to have gained popularity alongside the poetry genre. Although prose had come about from Western literary figures in this period, these writers had dealt with stories specific to their own regions. As the people found their lives in these works, prose also consolidated its place in literature. Qudrat Ullah Shahab lived between 1920-1986, the period that

witnessed the division of Pakistan and India, and succeeded in reflecting the painful life stories of this period in his stories as best he could. This study aims to introduce the life, literary personality, and works of Qudrat Ullah Shahab as one of the important writers of the Indian subcontinent who lived through the Partition period and was especially famous for his autobiography titled *Shahabnama*. Before talking about the author in this context, mentioning the situation of the subcontinent and the literary movements regarding the types of prose in his period would be appropriate.

Keywords: British Rule, Urdu Literature, Qudrat Ullah Shahab

EXTENDED ABSTRACT

British rule in the Indian subcontinent had started with the East India Company and became the destiny of the region after the British completely dominated the subcontinent in 1857. By taking the wealth of the region to their own countries, they made the people miserable and took away the country's economic and spiritual power. The British assimilated the society in terms of language, religion, and culture.

Due to the rapid development of events in this process, poetry had been used as a common type of literature to activate emotions in the society. However, literary genres such as novels and stories from Western literature began to take the place of poetry in the 20th century. In these works of prose, the authors dealt with the stories specific to their own regions. The people who found sections about their own lives in these works began to show great interest in the prose genre.

The Aligarh Movement had started with the adaptation works of Sir Sayyid Ahmed Khan that emerged in the classical period and was a large-scale movement that affected every aspect of life in the Muslim community, despite being generally thought of as a political and educational movement. After this movement, the first period of the short story genre in Urdu literature continued to be present between 1900-1930. The stories written during this period frequently revealed the problems of the oppressed people living under British exploitation, social collapse, and emotional and mental weariness. These stories are divided into two parts (i.e., romanticism and reformist literary movements), and their authors tried to protect their psychology by including entertaining elements instead of reflecting on their inner sadness.

Between 1930-1947, being the second period of the short story genre, progressive writers gave direction to this period, during which they dealt with issues such as poverty, unjust income distribution, political failure, and social regression as the main problems in the social and political life of the Indian people and displayed harsh attitudes toward the West's expansionist policy.

When Pakistan and India separated in 1947, an event that has been transferred to Urdu literature as the Partition Period, writers left their common values aside and wrote down the values of the new country in which they stayed. This period was filled with terrible massacres, separations, and desperation for the people of the subcontinent and cannot be forgotten, as the effects of this period were intensely seen in literature until the 1970s.

The subcontinent is a fascinating region with its cultural riches, one in which Urdu literature has had a deep-rooted literary tradition by being fed from Eastern and Western literatures. Qudrat Ullah Shahab lived between 1917-1986 and as the valuable bureaucrat and literary writer of this region had also adopted the method of the Partition period.

In most of his stories, there is a woman in the subject position, and this woman has an extraordinary individuality. Qudretullah Shahab presents reality mixed with imagination in his stories. The author deals with internal and emotional problems on the one hand, and on the other hand expresses the disorders in her mentality in his stories. Thus, it makes it possible to come to the focus of the problem and produce a solution. After the stories were published in various magazines and newspapers, he received positive feedback and established himself in the literary field.

Qudrat Ullah Shahab is famous for his autobiography *Shahabnama* (1987). He also wrote a fictional work title *Chandravati* (1938) and stories such as *Phulun ka Koyi Kiyamat Nehiy* [Flower Has No Value], *Çk Garibn* [Run Collar], *Uran Tařtariyan* [UFOs], *Nařsane* (1950) [Psyche], *Surkh Fita* (1963) [Red Ribbon] and *Mnc* [My Mother].

Giriş

Konumu itibarıyla oldukça geniş bir coğrafyaya sahip olan Hindistan, sahip olduğu baharatlar, kumaşlar, ipekler gibi zenginliklerle Batılı ülkelerin her daim ilgisini üzerinde bulundurmıştır. Kudretullah Şahab da 1947 yılında Pakistan ve Hindistan'ın ayrılmasına kadarki dönemde bu bölgede yaşamış, ayrılık sonrası ise bir Müslüman olarak Pakistan'da yaşamayı tercih etmiştir. Bu coğrafyada 1947 yılına kadar farklı pek çok din, dil ve ırktan insan bir arada yaşamını sürdürürken İngilizlerin böl-parçala-yönet stratejisine maruz kalmaları nedeniyle pek çok acı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreç, Doğu Hindistan Şirketi'nin oldukça uzun bir dönem önce ticaret amacıyla bölgeye yerleşmesiyle başlamış ve sonunda İngilizlerin yönetimi ele geçirmeleriyle son bulmuştur.

Yukarıda da bahsedildiği gibi tarihsel sürece bakıldığında İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in 31 Ekim 1601 tarihinde çıkarmış olduğu fermanla İngiliz tüccarların, 250 yıl boyunca hüküm sürecek olan Doğu Hindistan Şirketi'ni kurdukları ve bu şirket ile başkasının ortaklığı olmadan Doğu ülkelerinde ticaret yapma hakkı elde etmiş oldukları görülmektedir.¹ Şirket, Bombay, Madras ve Kalküta gibi Hindistan'ın önemli merkezlerine yerleşerek buralarda hatırı sayılır ayrıcalıklara sahip oldu. 1640 yılından itibaren Madras racasına vergi vermeye başlayan şirket, Hindistan'ın sahil kıyılarına da egemen olmayı başarmıştı.² Doğu Hindistan Şirketi çok kısa bir süre içerisinde ticari bir güç olmaktan çıkıp siyasi bir oluşum haline gelmiş ve alt kıta halkı maddi-manevi sömürülmüştür. Yerli üretim ve ticaret bu tarihten itibaren alt kıta halkının elinden tamamen çıkmıştı.³

İngilizlerin bölgedeki son Hint-Türk İmparatorluğu'nu yıkıp alt kıtaya tamamen egemen olmalarıyla birlikte Hint halkı uyanışa geçmiş ve 1857 yılında "1857 Hint Ayaklanması" olarak tarihe geçen kurtuluş mücadelesini başlatmıştır. Müslüman askerlere haram olarak kabul edilen domuz yağlı kartuşların kullanılması için baskı uygulanması sonucu başlayan ayaklanma Hint halkı tarafından da desteklenmiş ve bu ayaklanma ulusal bir isyan hâline dönüşmüştü. İşin bu noktaya gelmesinin sebebi Hint halkının İngilizler tarafından orantısız bir şekilde sömürülmesi ve idari, siyasi, sosyo-ekonomik, askeri ve Hıristiyan misyonerlerin yoğun bir şekilde gerçekleştirdiği uygulamalar gibi dinsel nedenler olmuştu.⁴ Ayaklanma her ne kadar Müslüman liderler önderliğinde başlamış olsa da bölgedeki İngiliz zulmü neticesinde oluşan İngiliz karşıtlığı nedeniyle farklı sınıfların da katıldığı geniş kitlesel bir hareket halini almıştı.⁵

Ayaklanmanın bastırılmasının ardından 2 Ağustos 1858'de İngiliz Parlamentosu'nda çıkarılan Hindistan İdare Kanunu ile İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin yetkileri elinden

1 Muhsin Ramazan İşsever, "Avrupalıların Hint Alt Kıtasındaki Sömürgecilik, Şarkiyat Faaliyetleri ve Warren Hasting", *Avrasya'da Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmaları*, (İstanbul: Demavend Yayınları, 2018), 223.

2 Heather Streets, "The Rebellion of 1857: Origins, Consequences and Themes", *Teaching South Asia*, 1/1: (2001), 92.

3 Bilal N. Şimşir, "Pakistan Devletinin Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13/4: (1958), 133.

4 Burton Stein, *A History of India*, (İngiltere: Wiley-Blackwell Yayınları, 2010), 222.

5 Aparna Ghos Das, "A Flashback on the Revolt of 1857", *International Research Journal of Interdisciplinary & Multidisciplinary Studies (IRJIMS)*, 2/5: (2016), 55.

alınarak ülkenin yönetimi direkt olarak Londra'ya bağlanarak sorumlu bir bakanlık kurulmuştu.⁶ İlk önceleri Doğu Hindistan Şirketi'nin hâkimiyeti altında bulunan alt kıtada, bakanlığın kurulmasının ardından şirket ortadan kaldırılmış ve İngiliz hükümeti 1858 yılında doğrudan ülkeye egemen olmuştu.⁷

İngilizler ayaklanmayı bastırmak uğruna acımasızca tutumlar sergilemiş, pek çok insan katledilmiş veya sürgüne gönderilmişti. Halkın topraklarına ve evlerine el konulmuş, zengin kesim bir gecede tüm mal varlığını kaybetmişti. Ayrıca devlet dairelerinde çalışan ve yüksek konumdaki kişiler yönetimden alınarak siyasi ve ekonomik güçlerinin temelinden sarsılmasına sebep olunmuştu. Tüm bu olaylara karşı durabilmek adına Müslümanlar “Bütün Hindistan Müslümanları Birliğini”, Hindular ise “Kongre Partisi”ni kurarak haklarını aramaya çalışmışlardı.

Sancılı uzun bir sürecin ardından 1947 yılında en sonunda yüzyıllardır aynı ortak kültürle aynı ülkede bir arada yaşamış olan insanlar Pakistan ve Hindistan'ın ayrılması ile birlikte yaşadıkları yerleri bırakmak zorunda kalmışlardı. Bu süreçte pek çok insan göç etmiş ve bu esnada çoğu kişi ya canından olmuş ya da sevdiklerinden ayrı düşmüştür. İşte tüm bu yaşananlar öykülere de yansımış yıllarca İngiliz sömürgesi altında yaşadıkları zulümler ve sonrasında bölünme dönemindeki acı olaylar kendisini öykülerde göstermiştir.

1. İngiliz Sömürgesinin Urdu Edebiyatına Yansıması

İngiltere, bölgeyi egemenliği altına aldıktan sonra halkı dil, din ve kültür açısından asimile etmeye çalışmış, bölge halkına İngilizler kendi dil, din ve kültürlerini zorla benimsetmeye çalışmışlardı. Hâl böyle olunca Hint halkı özellikle de Müslümanlar kendi kültürlerine ellerinden geldiğince sınıksız sarılmışlardır. Hindistan'ın en önemli eğitim kurumlarından olan Aligarh Muslim University'de Sir Seyyid Ahmed Han ile başlayan adapte çalışmaları 1947 yılına kadar varlığını sürdürmüştü. Klasik dönemde kendini gösteren Aligarh hareketi, genel olarak siyasi ve eğitimsel bir hareket olarak düşünülse de Müslüman toplumun hayatının her alanını etkileyen geniş çaplı bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Hindistan Şirketi'nin her şeye sahip olması ve ardından bağımsızlık savaşındaki başarısızlık Sir Seyyid Ahmed Han'da bu durumun güçle değil eğitim ile aşılabileceği fikrini doğurmuştu. Bu hareket ile geçmişin acı hatıralarını unutmuyarak geleceği yaşama cesareti elde etmeye çalışılmaktaydı.⁸

Bu dönemden sonra İngiliz egemenliği edebiyat alanında da etkisini göstermiş ve alt kıtadaki klasik türdeki edebiyatta zirveye ulaşmış edebiyatçıların farklı alanlara yönelmesi ile öncelikle şiirde biçim ve içerik açısından değişikliklere neden olmuş daha sonra ise bu değişiklikler düz yazıda da kendisini göstermiştir. Böylece modern anlamda deneme, roman, gezi yazıları ve Urdu Edebiyatı'nda modern öykü ya da kısa öykü diyebileceğimiz türler ortaya çıkmıştır. Urdu Edebiyatı'na öykü türü İngiliz Edebiyatı vasıtasıyla geçmiş ve çok kısa bir

6 Azmi Özcan, “Hindistan”, *DİA*, c. XVIII, (Ankara: TDV, 1998), 78.

7 Orhan Doğan, Aysel Erdoğan, “XIX. Yüzyılda İngiliz Sömürgecilğinde Hindistan'ın Yeri ve Önemi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16/3, 845.

8 M. Nazir Ahmad Tishnah, *Urdu Adab ka Irtıqa*, (Lahor: Urdu Bazar), 81.

süre içerisinde oldukça revaç gören bir yazın türü haline gelmiştir. İlk öykü türleri İngilizceden yapılan *Oudh Punch* ve *İntihâb-ı La-cevâb* gibi çeviri ve adaptasyonlar ile ortaya çıkmıştır. Sonraları ise özgün eserlere doğru meyil edilmiştir. Urdu Edebiyatı'nda Prem Çand ile Seccad Haydar Yıldırım ilk öykü yazarları olarak bilinmektedir.⁹

İngilizler alt kıtaya hâkim oldukları dönemde aslında Urdu diline ilgi göstermişlerdi. Ancak bu ilginin asıl sebebi Urdu diline ya da Hint Müslümanlarına sevgi veya ilgi duymalarından değildi. Bir bakıma Urdu dili ile mecburen ilgilenmek zorundaydılar çünkü o dönemde Urdu dili, alt kıtadaki farklı dillerde konuşan insanlar arasındaki bağı kuran tek ortak dildi. Ayrıca son Hint-Türk İmparatorluğu döneminde Farsça olan resmi dilin İngilizler tarafından Urdu diline çevrilmesi ile de bu dönemde Farsça yerine Urdu dilinin kullanılması Urdu dilinin önemini daha da artırmıştı.¹⁰

İngiliz edebiyatının yanında Rus ve Fransız edebiyatı da Urdu edebiyatındaki öykülerde kendisini hissettirmiştir. Ancak Rus ve Fransız edebiyatında ulaşılan bu hikâyeler İngilizce tercüme yoluyla Urdu diline aktarılarak Urdu dilindeki gazete ve dergilerde en çok okunan tür olarak yerini almıştır.¹¹

XX. yüzyılın başlarında Urdu Edebiyatı'nda kendini gösteren öykü türünün ilk dönemi yaklaşık olarak 1900-1930 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde yazılan öykülerde, İngiliz sömürsü altında yaşamış olan ezilen halkın sorunlarını, toplumsal çöküşü, duygusal ve zihinsel yıpranmışlığı sıkça görmektediriz. Romantizm ve reformcu edebiyat akımları olmak üzere iki kısma ayrılan bu dönem öykülerinde yazarlar içsel üzüntülerini yansıtmak yerine eğlenceli unsurlara yer vererek psikolojilerini korumaya çalışmışlardır. Romantizm akımındaki öykü türlerinde duygu ve aşk temaları ağır basmakla birlikte öykülerde ıstırap, korku, mahrumiyet ve köleliğe karşı bir başkaldırı ve savaş öne çıkmaktadır.¹²

Urdu Edebiyatı'nda öykü türünün ikinci dönemi olan 1930-1947 yılları arasında İlerici yazarlar, bu döneme yön vermişlerdir. İlerici yazarlar, bu dönemde öykülerinde hem Hint halkının sosyal ve siyasal yaşamındaki başlıca sorunları arasında yer alan yoksulluk, adaletsiz gelir dağılımı, siyasal başarısızlık, toplumsal gerileme gibi konuları ele almış, hem de Batının yayımlacı politikasına karşı sert bir tutum sergilemişlerdi.¹³ Bu tarihler arasındaki edebiyatçılar psikolojik yaklaşım açısından Sigmund Freud'dan, ekonomik ve siyasal olaylara bakarken ise Karl Marks'ın düşüncelerinden etkilenmişlerdir.¹⁴ Bu dönemde sadece alt kıtayı değil neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan Marksizm ve komünizm düşüncesini savunan bazı Hindistanlı

9 Halil Toker, *Pakistan-Hindistan Öyküleri (Seçkiler)*, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000), 8.

10 Khwaja Muhammed Ekramuddin, *Ekişween Sadi mein Urdu ka Samaji va Saqafati Farogh*, (Delhi: Kavmi Konsil Berayi Furuğ-u Urdu Zeban, 2014), 101.

11 Recep Durgun, "Modern Urdu Hikâyesinin Doğuşu ve Gelişimi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29 (2013), 61.

12 Asuman Belen Özcan, *Doğu Kültüründe Anlatı Geleneği: Urdu Nesri*, (Ankara: HDY Yayınları, 2012), 11-12.

13 Sümeysa Beşir, "Urdu Fikşin per Taksim-i Hind ke Asrat", (Doktora Tezi, Camia-i Karaçi Üniversitesi, 2004), 129.

14 Celal Soydan, "Urdu Öyküsünde Fesadat Dönemi ve İlerici Yazarlar", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1/1: (2001), 55.

yazarlar toplanarak İlerici Yazarlar Derneği'ni kurmuşlardı. Bu akım Sir Seyyid Hareketi'nden sonraki düzenli ve bilinçli olarak gerçekleştirilen ilk hareket olmuştu. İlerici yazarlar eserlerinde hayatın içindeki siyasi, dinler arası sorunlar, kölelik, özgürlük, ekonomik, ahlaki ve kültürel tüm konuları ele almışlardır. Onlara göre toplumun refahı için tutuculuktan ve geleneklere körü körüne bağlanmaktan vazgeçip çağın ihtiyaçlarına göre davranmak gerekiyordu.¹⁵

“Fesadat” (Hizip Çatışmaları) olarak Urdu Edebiyatı'na geçen, 1947 tarihinde Pakistan ile Hindistan'ın ayrılma dönemine gelindiğinde yazarlar ortak değerleri bir kenara bırakarak ortaya çıkan yeni hangi ülkede kaldırlarsa oranın değerlerini kaleme almışlardı. Bu dönem, alt kıta halkı için unutulması mümkün olmayan korkunç katliamlar, ayrılıklar ve çaresizliklerle doluydu. İnsanlar evlerini, işlerini, sevdiklerini geride bırakarak yeni ülkelere göç etmek zorunda kalmışlar ve bu esnada pek çok kayıplara maruz kalmışlardı. 1970'li yıllara kadar yazılan öykülerde Fesadat döneminin etkileri oldukça yoğun bir şekilde görünmektedir.

Bu dönem sonrası yazılan öykülerde yaşamın gerçekleri sembolizm yoluyla aktarılmıştır. Karakterler ve öyküdeki olaylar iyice karmaşık bir hâl almış ve betimlemelerin çokluğu nedeniyle ifadelerin gerçek manalarına ulaşmakta zorluk çekilmiştir.

Makalede bahsedilecek yazarımız Kudretullah Şahab, 1917 yılında doğduğu için İlerici Yazarlar döneminde henüz çok küçük olduğundan bu dönem sonrası Fesadat Dönemi'ndeki usulü benimsemiştir.

2. Kudretullah Şahab'ın Hayatı

Pakistan'ın meşhur devlet memurlarından ve Urdu dili yazarlarından olan Kudretullah Şahab, 26 Şubat 1917'de kuzeyde yer alan Gilgit bölgesinde doğmuştur. İlk eğitimini Cammu ve Keşmir eyaleti ile Chamkur'da (Anbala Bölgesi) tamamlayan Kudretullah Şahab, yüksek lisansını Lahor Government Koleji'nde İngilizce olarak yaptı ve 1941 yılında Hindistan Devleti hizmetine girdi.¹⁶

1947 yılında alt kıtanın Hindistan ve Pakistan olarak bölünmesinden sonra Kudretullah Şahab bir Müslüman olarak Pakistan'da yaşamayı seçmiş ve bu ülkenin kuruluşundan itibaren genel vali sekreterliği ve cumhurbaşkanlığı sekreterliği gibi pek çok önemli devlet görevlerinde yer almıştır. Kültür ve eğitim bakanlıklarında üst düzey yönetici konumunda bulunmuştur. Pakistan'ın Hollanda büyükelçiliğinde görev yaptığı sırada ordunun yönetime el koymasıyla elçilik görevinden ayrılan Şahab, UNESCO'da görevlendirilmiştir.¹⁷

Bu süre zarfında Filistin ve İsrail gibi Arap ülkelerinde gizli görevlerde yer alarak İsrail'in aşırılıklarını ve vahşetini ortaya çıkaran değerlendirmelerde bulunmuştur. Şahab'ın hizmetleri sayesinde işgal altındaki Arap topraklarında Filistinli Müslümanlara büyük bir hizmet olan UNESCO onaylı bir öğretim programı hâkim oldu. Pakistan bürokrasisinde önemli görevlerde yer alarak ün kazanan Kudretullah Şahab, bir yandan en önemli devlet görevlerinde bulunduğu için

15 Durgun, “Modern Urdu”, 65.

16 <https://www.humsub.com.pk/335839/dr-ahmad-farooq-mashhadi-8/> , Çevrimiçi, 26.07.2023.

17 Celal Soydan, *Çağdaş Urdu Edebiyatı Seçkisi*, (Ankara: Elips Kitap, 2010), 320.

seçkin bir bürokrat olarak tanınırken, öte yandan eserlerinin okuyucular arasında popüler olması nedeniyle önde gelen bir edebiyat figürü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Pakistan Yazarlar Birliği'ni kurarak Urdu edebiyatı için de önemli gelişmelere vesile olmuştur. Bürokrat ve edebiyatçı olarak ün kazanan Kudretullah Şahab, 24 Temmuz 1986 yılında İslamabad'da ölmüş ve buraya defnedilmiştir.¹⁸ Ölümünün ardından gazetelerde siyasetçilerden edebiyatçılara kadar pek çok kişi onun vefatından duyduğu derin üzüntüyü dile getirmiş ve yerinin doldurulamayacak olmasından bahsetmiş, subay ve politikacı olan dönemin altıncı Pakistan Cumhurbaşkanı Muhammad Zia'ul-Hak da gazetelere verdiği demeçte Kudretullah Şahab'ın çağdaşlarından çok farklı seçkin bir devlet memuru ve edebiyatçı olarak eşsiz bir insan olmasından bahsetmiştir.¹⁹ Urdu dilinde iyi bir yazar olan Şahab'ın en önemli eseri olan *Şahabname* isimli otobiyografisi, bugüne kadarki en çok satan otobiyografi olmuş ve Pakistan siyaseti ile Urdu edebiyatında pek çok yeni sayfanın açılmasına ve birçok gerçeğin gün yüzüne çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu eserin dışında roman ve öyküleri de bulunmaktadır.

3. Kudretullah Şahab'ın Eserleri

Bölünme dönemine tanıklık etmiş de geçmişi bürokrasi olan ancak eserleri ile de Urdu edebiyatında bir yıldız gibi parlayan Kudretullah Şahab, Pakistan'a yerleştikten sonra işi ve kariyeri sayesinde konfor alanından bir şey kaybetmemiştir. Özel hayatının acı olaylardan fazla etkilenmemiş olması onu Saadet Hasan Mantu gibi eserlerinde keder ve ölüme ağırlık veren yazarlardan ayırmıştır.

3.1. Chandravati

Kudretullah Şahab'ın Urdu edebiyatına kazandırdığı ilk eseri daha 21 yaşındayken 1938 yılında yayımlanan *Chandravati* isimli ilk kurgusu olmuştur. Kendisinin gerçek hayatı ile bağlantılı olan bu eserde, üniversite günlerinde Hindu bir kıza âşık olması ve bu aşkın anılarının hayatı boyunca kalbini işgal etmesi yer almaktadır. Bu öyle unutulmaz bir hikayeydi ki son kitabı olan *Şahabname*'de bile buna yer vermişti.²⁰ Şahab'ın gerçek hayatından kesitler bulunan bu hikâyedeki Chandravati isimli karakter, Amanabad'da büyümüş, Lady Melean isimli okulun öğrencisidir ve Hindu kızlara ait bir aşramda yaşamaktadır. Şahab ile Chandravati ilk kez bir halk kütüphanesinde tanışırlar ve sonra Şahab onu Lahor'a götürür. Burada bisiklete binerler ve çok güzel zaman geçirirler. Ancak ne yazık ki Chandravati verem gibi ölümcül bir hastalığa yakalanır ve Kudretullah Şahab o öldükten sonra hayatın acı gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalır.²¹

18 <https://www.rekhta.org/authors/quadratullah-shahab/profile>, Çevrimiçi 28.07.2023.

19 Edib Süheyl, "Kudretullah Şahab Özel Sayısı", *Kavmi Zeban*, 57/108: (1986), 201.

20 <https://mualla.pk/quadrat-ullah-shahab-ka-youm-e-pedaish/>, Çevrimiçi 30.07.2023.

21 Riffat Malik, "Qudret Ullah Shahab-Life and Literary Work", (Doktora Tezi, Pencap Üniversitesi, 2012), 79.

3.2. Ya Huda

Hindistan ile Pakistan arasındaki mübadele dönemindeki nüfus değişimi sırasında yaşanan olaylardan etkilenerek isyanları konu alan ilk romanı *Ya Huda*'yı (Yaratıcı) 1948 yılında kaleme almıştır. Canlı diyalogları ile romana hayat katmaktadır.

Bu romanda Pakistan ile Hindistan'ın ayrılmasından sonra yaşanan büyük göçü ve insanların yaşadıkları sefaleti konu edinmektedir. Yazar, muhacirlerin akın akın Pakistan'a sel halinde göç ettiklerini, çocuk, genç, yaşlı, kadın demeden milyonlarca mültecinin bu göç sırasında gittikleri yere güvenle varıp varamayacaklarına emin olamadığını yazmıştır. Bu esnada onların ağzından duymuş olduğu mutlu anıları Şahab'ın içinde derin bir üzüntüye sebep olmuş ve kendini bu romanı yazmaya mecbur hissetmiştir.²²

3.3. Nefsane

Kudretullah Şahab'ın 1950 yılında yayımlanmış olan *Nefsane* isimli ilk hikâye mecmuası, 17 öyküden ve 198 sayfadan oluşmaktadır. Gerçekçi bir anlatım tarzını benimsediği öykülerinde fazlaca hiciv bulunmaktadır. *Pehli Tenhah*, *Caltarang* ve *Stenograf* isimli öykülerinin dışındaki hikâyeler bir kadın karakter etrafında geçmektedir. Hikâyelerinde kadınlar bazen acı verir, bazen ıstırap çeker, bazen kayıtsızlık ve bencillik örneği olur, bazen ise bir güzellik şaheseridir. Hikâyelerin çoğunun öznesi konumunda her haliyle öykülerde yer alan kadınlar olağanüstü bir bireyselliğe sahiptir. Öykülerinde gerçeği hayalle karışık bir şekilde sunmuştur. Yazar hikâyelerinde, bir yandan içsel ve duygusal sorunları ele alırken diğer yandan düşünce yapısındaki bozuklukları teşhis ederek çözüm odaklı yapıcı tutumlar önermektedir.²³

3.4. Mâncî

Kurgu ve roman türünden sonra öykü türünde de eseler veren Şahab'ın öykülerinde o günlerin üzüntülü olayları yansımasıdır. Şahab, Keşmir'de geçen öykülerinde gerçekçiliği tercih etmiş, özellikle de *Mâncî* (Anneciğim) isimli öyküsündeki ölmez anne karakteri ile gerçekçiliği çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu hikâyede İngilizler döneminde arazisi kamulaştırılan bir ailede işçi olarak çalışan dede karakterindeki kişinin cahil olmasından dolayı arazisinin parasını alamaması ve dış bölgelerde bedava toprak dağıtıldığına dair ilanların çıkması üzerine o topraklara yerleşmek için yola çıkışı, çok çalışarak sonradan zengin oldukları, gaz lambası ile aydınlanan camiler için para toplayıp elektrikle aydınlanmasını sağlayan hayırsever kızlarının büyüdüğünde okumuş bir devlet memuru ile evlendiğini, annenin öldüğünde ise çocukları ve herkes tarafından ne kadar çok sevildiği konu edilmektedir.

22 Kudretullah Şahab, *Şahabname*, (Pakistan: Sang-e Meel Publications, 2019), 213.

23 Malik, "Qudret Ullah", 80.

3.5. Surkh Fita

Bu hikâye kitabı 1963 yılında yayımlanmış olup, 14 ayrı öyküden ve 201 sayfadan oluşmaktadır. *Surkh Fita* isimli öykü ne dram ne de kurgudur, bir davanın adli işlemlerini içermektedir. Kudretullah Şahab'ın romantikliğinin mükemmel bir örneği olan bu öyküde hiciv ve gerçekçilik yoğun bir şekilde görülmektedir. Hindu-Müslüman çatışmaları, Keşmir meselesi gibi olaylar bir gazeteci perspektifinden ele alınıyor.²⁴

3.6. Şahabname

Otobiyografi biyografi karşısında, Pakistan Urdu edebiyatında daha popüler hale gelmiş ve Pakistanlı yazarlar, şairler, gazeteciler, politikacılar, memurlar, eğitimciler, askerler ve iş adamları tarafından bir dizi otobiyografi yayınlanmıştı. Otobiyografinin Pakistan'da en popüler edebi türlerden biri olduğu kaçınılmaz bir gerçektir ve Kudretullah Şahab'ın *Şahabname*'si gibi bazı otobiyografiler en çok satanlar arasında yerini almıştır. Bu eser o kadar çok sayıda baskıya ulaştı ki bu Pakistan yayıncılık hayatında oldukça nadir görülen bir durumdur.²⁵

Hikâyelerinde büyük ölçüde içsel kimliğini ön plana çıkaran ayrıca yaratıcı bir kişiliğe de sahip olan Şahab, özel hayatına da eserlerinde yer vermiştir. Bu durum eserlerindeki karakterleri okuyucuya daha da gerçekçi ve yakın hissettirmekteydi. Bu fikir alt yapısıyla üretilmiş olan *Nafsane*, *Mânci* ve *Surkh Fita* isimli üç efsanevi koleksiyon bulunmaktadır. Ancak yaratıcı yazarlığı en çok takdir edilen ve bugüne kadar popülerliğini hâlâ koruyan otobiyografisi *Şahabname*, 1987 yılında ölümünden bir yıl sonra yayımlanmıştır. Urdu edebiyatında bu kitap, bugüne kadar en çok okunan anı kitabı olarak kayda geçmiştir. Otobiyografisi, tarih ve edebiyatın iç içe geçtiği kurmaca bir roman izlenimi vermekteydi. Karakterizasyonu ve hikâye anlatımının yanı sıra geniş hayal gücü kapasitesi ona ayrıcalık katmaktaydı.

Şahabname'de 60 bölümden oluşan ve 840 sayfaya yayılan olaylar, Şahab'ın anılarından oluşmaktadır. Şahab, bir devlet memuru olarak devlet daireleri ve cumhurbaşkanlığı saraylarının iç yüzünü orantılı bir biçimde tasvir ederken, diğer yandan yazılarında yurt içi ve yurt dışı konulara yer vermiştir. Kitabında İngilizlerin yönetimi, Hindu toplumu, Sihlerin mizacı, Müslümanların hali, iç ve dış politikaların iniş çıkışları, güvenilir ve güvenilmez ülkeler, değerlerin gerilemesi, sıkıyönetim tartışmaları, saray komploları, diktatörlük, Keşmir Cihadı ve kısmi bağımsızlık, Birleşmiş Milletlerin kararlarının meşruluğu gibi konular yer almaktaydı.²⁶

İngilizler dönemini görmüş olan Kudratullah Şahab dolu dolu bir hayat yaşamış ve Keşmir'de geçirdiği güzel günlerin hatıralarını, Bengal ve Pencap'ın kültürel atmosferini iyice özümledikten sonra edebiyat, siyaset, ekonomi ve dış politika gibi önemli konuları hikâyeler şeklinde canlı ve akıcı bir yazı stili ile okurlarına sunmuştur.

Hayatı boyunca kendisinden bahsetmemesiyle ünlü olan Kudretullah Şahab, *Şahabname*'sinde tüm kişisel konulara ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir. Ayrıca *Şahabname*'de geçen hikâyelerin

24 Malik, "Qudret Ullah", 92.

25 Rauf Parekh, *70 Years of Pakistani Urdu Literature*, (Pakistan: Pakistan Academy of Letters, 2020), 62.

26 <https://mualla.pk/quadrat-ullah-shahab-ka-youm-e-pedaish/>, Çevrimiçi 31.07.2023.

çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmasından sonra kendisinin de birçok edebi toplantıda onun çeşitli bölümlerini okumaya devam etmesi ve oradan gelen olumlu tepkilerin onu bunları ayrıntılı olarak yazmaya ikna ettiğine dair genel bir kanı oluşturmaktadır. Eşfak Ahmed, Banu Kudsiya, İbn-i İnşa ve Mümtaz Müftü gibi önemli edebiyatçıların dostluğu da onun eserlerinde başarılı olmasına vesile olan faktörler arasında yer almaktadır.

Yazar yaşadığı dönemdeki can kayıplarına neden olan olayları, liderlerin umursamaz davranışları ve politikacıların manipülasyonu yüzünden Pakistan'ın mevcut imkanlarının kötüye kullanılmasının üzücü ve dayanılmaz yansıması ile İngiltere'nin hilekarlığının hikayesini eserinde ele almıştır. Şahab, kitabın sonuna Pakistan hakkında birkaç düşünce ve İslâm'ın nimetleri hakkında kişisel gözlemlerini ekleyerek bu otobiyografiye farklı bir boyut kazandırmıştır.²⁷

3.6. Diğer Eserleri

Saadet Hasan Mantu, Ebu'l-fazl Sıddıkî gibi İlerici Yazarlar akımını benimsemeyen yazarlardan olan Kudretullah Şahab, *Phulun ka Koyi Kiyamat Nehiyin* (Çiçeğin Hiçbir Değeri Yok), *Çâk Garîbân* (Yırtık Yaka) ve *Uran Taştariyân* (UFO'lar) isimli öykülerinde hayattan tat almayı ve duyguları sükunete erdirme yolunda neler yapılabileceğini konu edinmişti.²⁸

SONUÇ

İngilizlerin, Hint alt kıtasını işgali ile yüzyıllardır devam eden düzen alt üst olmuş ve İngilizler kendi ülkelerinin çıkarları uğruna meşru ya da gayri meşru her ne gerekiyorsa onları yapmaktan çekinmemişlerdi. Kendilerinin faydalarına olan tüm zenginlikleri ülkelere götüren İngilizler, alt kıtanın dini, siyasi, sosyal ve edebi gibi yaşamın her alanına müdahale ederek değişikliklere sebep olmuşlardır. İngilizler bu ülkenin tarım ve maden rezervlerini, kültürel kalıntılarını ve hatta tarihi ve edebi kitaplarını bile kendi ülkelerine götürerek kütüphanelerine zenginlik kattılar.

1857 yılından 1947 yılına kadar geçen sürede bölge halkı maddi ve manevi pek çok kayba uğramış, İngilizlerin böl, parçala, yönet stratejisinin bir sonucu olarak alt kıtada ortaya çıkan yeni iki ülke tabiri caizse medeniyet olarak sıfırdan inşa edilmeye muhtaç kalmışlardı. Dil ve din mezhepçiliğinin temellerini atan İngilizler yüzünden yüzyıllardır sorunsuz bir şekilde bir arada yaşayan insanlar bu ayrılık sürecinden sonra günümüzde bile birbirlerine düşman iki ülke olarak varlığını sürdürmektedirler.

Pakistan'ın kuruluşundan sonra Bakanlıklarda ve cumhurbaşkanlığının kadrosunda yer alması nedeniyle Pakistan'daki birçok olayın iç yüzüne hâkim olarak siyasi ve toplumsal düzeyde baskı ve zulme yakından tanık olmuştur. Pakistan Yazarlar Birliği'nin kurucularından olması hasebiyle de şahsiyeti ve eserleri millî mahiyette bir statüye ulaşmıştır.

Edebiyat toplumun aynası niteliği taşımaktadır. Bu yüzden toplumda yaşanan değişikliklerin

27 Şahab, *Şahabname*, 14.

28 Toker, *Pakistan-Hindistan*, 11.

etkisi edebiyatta da kendisini gösterir. Edebiyatçıların bu dönemlerde üzerlerinde hissettikleri sorumluluk duygusu ile hareket ettikleri, topluma umut ve inanç veren eserler kaleme aldıkları bilinmektedir. Kültürel zenginlikleri ile göz alıcı bir bölge olan alt kıtada Urdu edebiyatı, doğu ve batı edebiyatlarından beslenerek köklü bir yazın geleneğine sahip olmuştur. 1917-1986 yılları arasında yaşayan Kudretullah Şahab da bu bölgenin değerli bürokratu ve edebiyatçısı olarak yaşadığı dönem itibariyle Fesadat dönemindeki usulü benimsemiş ve eserlerinde düzen bozukluklarına yer vermiş, bu bozuk düzene başkaldırıda bulunmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Belen Özcan, Asuman. *Doğu Kültüründe Anlatı Geleneği: Urdu Nesri*. Ankara: HDY Yayınları, 2012.
- Beşir, Sümeira. “Urdu Fıkşın per Taksim-i Hind ke Asrat”. Doktora Tezi. Camia-i Karaçi Üniversitesi, 2004.
- Das, Aparna Ghos. “A Flashback on the Revolt of 1857”. *International Research Journal of Interdisciplinary & Multidisciplinary Studies (IRJIMS)*. 2/5 (2016): 53-59.
- Doğan, Orhan ve Aysel Erdoğan. “XIX. Yüzyılda İngiliz Sömürgecilğinde Hindistan’ın Yeri ve Önemi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 16/3: 839-847.
- Durgun, Recep. “Modern Urdu Hikâyesinin Doğuşu ve Gelişimi”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 29 (2013): 59-74.
- Ekramuiddin, Khwaja Muhammed. *Ekişween Sadi mein Urdu ka Samaji va Saqafati Farogh*. Delhi: Kavmi Konsil Berayi Furuğ-u Urdu Zeban, 2014.
- İşsever, Muhsin Ramazan. “Avrupalıların Hint Alt Kıtasındaki Sömürgecilik, Şarkiyat Faaliyetleri ve Warren Hasting”. *Avrasya’da Türkiyat ve Şarkiyat Çalışmaları*. İstanbul: Demavend Yayınları, 2018: 220-226.
- Malik, Riffat. “Qudret Ullah Shahab-Life and Literary Work”. Doktora Tezi. Pencap Üniversitesi, 2012.
- Özcan, Azmi. “Hindistan”. *DİA*. XVIII: 75-81. Ankara: TDV, 1998.
- Parekh, Rauf. *70 Years of Pakistani Urdu Literature*. Pakistan: Pakistan Academy of Letters, 2020.
- Soydan, Celal. “Urdu Öyküsünde Fesadat Dönemi ve İlerici Yazarlar”. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*. 1/1 (2001): 55-61.
- Soydan, Celal. *Çağdaş Urdu Edebiyatı Seçkisi*. Ankara: Elips Kitap, 2010.
- Stein, Burton. *A History of India*. İngiltere: Wiley-Blackwell Yayınları, 2010.
- Streets, Heather. “The Rebellion of 1857: Origins, Consequences and Themes”. *Teaching South Asia*. 1/1 (2001): 84-104.
- Süheyl, Edib. “Kudretullah Şahab Özel Sayısı”. *Kavmi Zeban*. 57/108 (1986): 201.
- Şahab, Kudretullah. *Şahabname*. Pakistan: Sang-e Meel Publications, 2019.

ŖimŖir, Bilal N. "Pakistan Devletinin KuruluŖu". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 13/4 (1958): 128-179.

Tishnah, M. Nazir Ahmad. *Urdu Adab ka Irtiqa*. Lahor: Urdu Bazar.

Toker, Halil. *Pakistan-Hindistan ykleri (Seçkiler)*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000.

<https://www.humsub.com.pk/335839/dr-ahmad-farooq-mashhadi-8/>, Çevrimiçi, 26.07.2023.

<https://www.rekhta.org/authors/qudratullah-shahab/profile>, Çevrimiçi 28.07.2023.

<https://mualla.pk/qudrat-ullah-shahab-ka-youm-e-pedaish/>, Çevrimiçi 30.07.2023.

<https://mualla.pk/qudrat-ullah-shahab-ka-youm-e-pedaish/>, Çevrimiçi 31.07.2023.

